

Müstahrec Eser Türüne Bir Örnek: Ebu'l Berekât en-Nisâbü'rî'nin *Erbâûn Hadisen* *Mine's-Sihahi'l-Avâlî* Adlı Eseri

Rabia Zahide TEMİZ*

"The An Example of the
Mustahrac Type: Abu'l-
Barakât al-Nisâbü'rî's
work *Arba'ün Ĥadīthan*
Min al-Şihâh al-Āwālî"

Abstract: Studies written within the content of the science of hadīth in history, have a great importance among all religious works with their precious content. In the following periods one of the genres created in this process is the Mustahrac works. A work that can be seen as an example of this genre is al-Juz, a compilation of Arba'ün ĥadīthan (forty hadīths) by Abu'l-Barakât al-Nisâbü'rî, who lived in the 6th century A.H. *al-Juz'* of Abu'l-Barakât al-Nisâbü'rî's called *Cuz'un fīhi Erbe'üne Ĥadisen mine's-Sihāhi'l-Avālî* is a work created in accordance with hadīth acquisition (taḥammul) methods. In this study will be examined the work which is seen as a different example of arba'ün ĥadīth selections.

Citation: Rabia Zahide TEMİZ, "Müstahrec Eser Türüne Bir Örnek: Ebu'l Berekât en-Nisâbü'rî'nin *Erbâûn Hadisen Mine's-Sihahi'l-Avâlî* Adlı Eseri" (in Turkish), *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, XIX/2, 2021, pp. 287-306.

Keywords: al-Arba'ün, al-Mustahrac, Şūfî, Ĥadīth, Isnād.

I. Giriş

Bir hadisin sıhhatini belirlemede aranan;** râvînin adâlet ve zabt ehli olması, hadisin senedinin ittisâli, şâz ve mu'allel olmaması genel şartlar arasında yer almasa da kimi muhaddislerin, bir hadisin birden fazla tarîke sahipliğini (azîz ve meşhûr hadis), diğer tarîklerin ilkine nispetle daha kısa bir isnad ile gelmiş olmasını (âli isnad) önemsemiş oldukları bir hakikattir. Öyle ki bu durum, rivâyetin sıhhat ve sübûtunu tayinde öncelikli bir husus olarak görebilmişlerdir. Bu arayışın ilk semeresi, bir hadisin farklı

* Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniv., İslami İlimler Fak., Hadis, GİRESUN,
rabia.zahide@giresun.edu.tr

ORCID: 0000-0002-6474-5074

Geliş: 30.11.2021

Yayın: 31.12.2021

** Bu makale, "Orta Asya'dan Anadolu'ya İslami İlimler Uluslararası Sempozyumu"nda (Karbük: 03-05 Haziran 2021) sözlü bildiri olarak sunulmuş olan tebliğin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş hâlidir.

tarîklerini bir araya getirme gayretinin mahsulleri olan cüzler olarak karşımıza çıkarken daha sonraki süreçte ise müelliflerin temel hadis eserlerini tedvinde izledikleri bir metot olarak da temayüz edebilmiştir. Bu metodun bir örneği, ilk yazılı kaynakların akabindeki süreçte önceki dönem eserler üzerine ikincil düzeyde çalışmaların yapıldığı devrede zuhur eden bir müstakil hadis derleme biçimi olan müstahrec çalışmalarıdır.

Müstahrec eserler, daha çok hicri IV.-V. asırlarda kaleme alınmıştır. Geç dönem çalışmaları olmaları hasebiyle ilk elden kaynaklar olarak değerlendirilmeseler de müstahrec eserler, tamamlayan/tümleyen, tafsilatlandırılan, izah eden, rivâyetlerin sübûtuna muvafakaat eden ve istifade edilen diğer birçok fâideleri ile öne çıkmaktadırlar. Bu eser türünde müellif, seçmiş olduğu bir başka müellifin eserinde yer alan hadisleri daha âlî isnadlarla derlemeye özen gösterir. Bu derlemesinde o müellifin hocası ya da hocasının hocasının da kendi isnadında yer almasını sağlamaya çalışır.¹ Böylelikle üzerinde çalıştığı eserin veya eserdeki hadislerin sıhhatini daha âlî isnadlarla desteklemiş olacaktır.² Müstahrec eserler; âlî isnadlara erişmeye, ziyadeleri fark etmeye ve diğer tarîklerden haberdar olmaya fayda sağlamaları,³ mu'âriz rivâyetlerin varlığı durumunda tercihi kolaylaştırmaları gibi sebeplerle büyük öneme haizdir.⁴ Müstahrecin sika râvîlerden oluşması gerekli görülmezken bazıları bu şartı aramıştır.⁵ Bir hadisin müstahrecinde hadise, senede en yakın hocadan erişilmesi esas görülmüştür.⁶

Müstahrec çalışmalar çoğunlukla, her iki eserdeki rivâyetlerin toplum nezdindeki itibarına istinaden Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'leri üzerine yoğunlaşmıştır. Bizim de bu çalışmamızda seçmiş olduğumuz *Cüz*, *Sahîhayn* rivâyetlerinden derlemeler üzerine yapılmış bir muvâfakat çalışmasıdır.

¹ Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed Zeyniddîn el-Hanefî İbnu'l-Aynî, *Şerhu Elfiyyeti'l-İrâkî fi Ulûmi'l-Hadîs*, Yemen: Merkez en-Nu'mân li'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye 2011, 67; Mahmûd Tahhân, *Teysîru mustalahi'l-hadîs*, Riyâd: Mektebetü'l-Maârif 2004, 210.

² Müstahrec tür hakkında daha fazla bilgi için bkz. S. Kemal Sandıkçı, "Müstahrec", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları 2006, XXXII, 111-112.

³ Ebû İshâk Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer el-Ca'berî, *Rusûmu't-tahdîs fi ulûmi'l-hadîs*, thk. İbrahim b. Şerîf el-Mîlî, Beyrût: Dâru İbn Hazm 2000, 59.

⁴ Ebü'l-Fazl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdurrahmân el-İrâkî, *Şerhu't-Tabsıra ve't-Tezkira*, thk. Abdullaîf el-Hemîm-Mâhir Yâsîn Fahl, Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 2002, I, 123.

⁵ Ebü'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed es-Sehâvî, *Fethü'l-mugîs bi Şerhi Elfiyyeti'l-Hadîs li'l-İrâkî*, thk. Ali Huseyn Ali, Mısır: Mektebetü's-Sünne 2003, I, 57.

⁶ Celalüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî, *Tedribü'r-râvî fi şerhi Takribü'n-Nevevî*, thk. Nazar Muhammed el-Faryâbî, Tîbe: Dâru Taybe ts., I, 117.

Kaynaklarda erken tarihlerde müstahrec temalı eser kaleme alanlar arasında Ahmed b. Seleme (v. 286/899),⁷ Ebû Ca'fer b. Hemdân (v. 311/923),⁸ Ebû Avâne (v. 316/928),⁹ Kâsım b. Esbağ (v. 340/951),¹⁰ İbnü'l-Ahrem (v. 344/955),¹¹ Ebü'l-Velîd el-Fakîh (v. 349/960),¹² Ebû Ali el-Mâsercisî (v. 365/975),¹³ İsmâîlî (v. 371/982), Şemmâhî (v. 372/983)¹⁴ gibi isimler sayılmaktadır. Bununla birlikte *er-Risâletü'l-müstatrafe* müellifi Kettânî'nin, eserinde müstahrec türüne örnek olarak saydığı çalışmalar incelendiğinde kronolojik olarak en geride İbn Zenceveyh'in (v. 251/865), hocası Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm'ın eseri üzerine derlediği bir müstahrec çalışması olan *el-Emvâl* adlı eserine işaret ettiği görülmektedir.¹⁵ Fakat bu ilk örneğin yukarıda bahsettiğimiz gayretin bir ürünü olmadığını, sistematik bir amaç ile yazılmadığını söylemek gerekmektedir.

Kimi zaman ismi öyle olmasa da eserin tür olarak bir müstahrec çalışması olduğu da görülür. Hicri IV. asırdan itibaren örnekleri çoğalan bu türün ilerleyen süreçte birçok çalışma ile karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. Ebû Nu'aym (v. 418/1027), İbn Mencûyeh (v. 428/1036), Ebû Zerr el-He-revî (v. 434/1043), İbn Mende (v. 470/1078), Haddâd (v. 515/1121), Cemmâîlî (v. 600/1203) Makdisî (v. 643/1245) gibi âlimler tahriç çalışmalarında bu usulü kullanmışlardır.¹⁶ Biz bu çalışmada, hicrî 541 senesinde vefat eden sûfî geleneğe mensup bir kimse olan Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî'nin müstahrec türüne örnek olduğunu düşündüğümüz *Erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhî'l-'avâlî* adlı eserindeki rivâyetler incelenmeye çalışılacaktır.

II. Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî'nin Hayatı ve Ailesi

Ebü'l Berekât İsmâ'îl b. Ahmed b. Muhammed b. Dost en-Nisâbü'rî, tabakât kaynaklarında kendisinden *şeyhu's-şüyûh* (şeyhlerin şeyhi)¹⁷ diye

⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ca'fer b. İdrîs el-Kettânî, *er-Risâletü'l-mustatrafe*, thk. Muhammed el-Müntasir, Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmî 1993, 28.

⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, Kahire: Dâru'l-Hadîs 2006, XI, 185.

⁹ Mustafa b. Abdullâh Hacı Halife Kâtib Çelebi, *Keşfu'z-zünûn*, Bağdad: Mektebetü'l-Mü-sennâ, 1941, II, 1671.

¹⁰ Kettânî, *er-Risâletü'l-mustatrafe*, 30.

¹¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XII, 63.

¹² Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XII, 78.

¹³ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XII, 312.

¹⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XII, 357.

¹⁵ Kettânî, *er-Risâletü'l-mustatrafe*, 47.

¹⁶ Müstahrec eserler ile ilgili güncel bir çalışma için bkz. Feyzullah Kağıt, *Müstahrec Türü Eserler ve Özellikleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014).

¹⁷ Tasavvufta yetkinliği ifade ederken 'en üst makam sahibi' anlamında kullanılan bir kavramdır. (Bkz. Hârûn Yılmaz, "Şeyhüşşüyûh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*,

bahsedilen, döneminin önemli bir sûfi şahsiyetidir. Babası Ahmed b. Muhammed b. Dost en-Nisâbü'rî'nin de *şeyhu's-şüyûh* olduğu; Bağdat'a yerleştiği ve burada vefat ettiği, Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî'nin hicri 465 yılında Bağdat'da dünyaya geldiği bilgisi de kaynaklarda yer almaktadır.¹⁸ Biyografî eserleri onu zâhidâne kimliği ile öne çıkarır. Ebü'l Berekât'ın Abdürrahîm ve Abdüllatîf isimli iki oğlu da tasavvuf geleneğinde adı geçen kişiler olup her ikisi de babaları gibi *şeyhu's-şüyûh* ünvanı ile tanıtılmaktadır. Sûfi geleneğe sahip bir aileye mensup olduğu görülen Ebü'l Berekât'ın vefâtının ardından da oğlu Abdürrahîm'in postu devraldığı belirtilmektedir.¹⁹

Tevarüsen tasavvuf geleneği içerisinde yer alan Ebü'l Berekât'ın, babası Ahmed b. Muhammed b. Dost'un Bağdat'ta kendi inşa ettiği ribâtın şeyhi olduğu, birçok kez farklı yolları izleyerek haccettiği, fakirleri ve sûfilere toplayarak çeşitli Arap kabilelerini ziyaret ederek ve buralarda konaklayarak yolculuk yaptığı bilgisi kaynaklarda yer almaktadır. Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın veziri Nizâmülmülk ile arasında güçlü bir muhabbetin olduğu vurgulanan Ahmed b. Dost'un çevresi üzerindeki hatırsınaslığı ile ilgili meşhur bir meseli, Ebü'l-Berekât tarafından şöyle anlatılır:

"Babamın ribâtında kalan sûfilerden Ebû Bekr b. Ali et-Taraysîsî, kendisi için Bişr el-Hâfî'nin makamının yanında bir kabir hazırlatmıştı. Her hafta oraya girer; içinde uyur ve Kur'an'ı hatmederdi. Bir gün muhaddis Hatîb el-Bağdadî (v. 463/1070) vefat etti. Hatîb, Bişr el-Hâfî'nin kabrinin yanına gömülmeyi vasiyet etmişti. Bunun üzerine hadis ehli, Taraysîsî'ye gelerek kendisi için hazırlanmış olduğu kabri talep ettiler. Taraysîsî buna şiddetle karşı çıktı. Bunun üzerine öğrencileri babama geldiler ve durumu aktardılar. Babam Taraysîsî'ye 'sana kabri ver demiyorum ancak, eğer Bişr el-Hâfî hayatta olsaydı sen de yanında olsaydın, Hatîb el-Bağdadî gelseydi ve senden daha aşağı bir yere otursaydı, onun üzerinde bir yere oturmaktan hoşnut olur muydun?' diye sordu. Taraysîsî bu soru üzerine yumuşadı ve kabrin kullanılmasına izin verdi."²⁰

Zehebî, babasının ardından ribâtın idaresi ile meşgul olan Ebü'l Berekât'ın hicri 541 yılında vefatı ile bir sûfi âdeti olarak velîme düzenleyip, 300 dinar harcandığını söylemektedir.²¹ Kendisinden sonra oğlu Abdürrahîm b. Ebi'l Berekât'ın, daha sonra da diğer oğlu Abdüllatîf'in halef olduğu kaynaklarda yer alır.²² Ebü'l Berekât, Basra'nın girişinde Zevzenî ribâtına defnedilmiştir.²³

Ankara: TDV Yayınları, 2019, EK-II, 562-563).

¹⁸ Ömer b. Ahmed b. Hibetullâh b. Ebî Cerâde İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-taleb fi târîhi Haleb*, thk. Süheyl ez-Zekkâr, Dârü'l-Fîkr ts., IV, 1626.

¹⁹ Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Muhammed b. el-Esîr el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ömer Abdusselaâm Tedmurî, Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî 1997, 9/148.

²⁰ Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, thk. Amr b. Ğurâme el-Ömrevî, Beyrut: Dârü'l-Fîkr, 1995, 5/34.

²¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XXV, 12.

²² Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XV, 440.

²³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, IX, 148.

III. İlmi Hayatı

Ebü'l Berekât, birçok muhaddis ve nukkâddan ilim tahsil etmiştir. Onun, Ebû Tâhir el-Muhallis'in *Cüz'*ünün rivâyet senedinde yer aldığı, Abdülazîz b. Ali el-Enmâtî'den hadis dinlediği ifade edilmektedir.²⁴ Bir diğer hocası, her sene dört defa Ahmed b. Hanbel'in kabri başına oturarak va'z ettiği aktarılan Rızkullâh et-Temîmî'dir.²⁵ Diğer bir hocası Hüseyin b. Ali b. Ahmed b. Büsrî, Bağdat muhaddislerinden olup ileri yaşı ve âli târîkli rivâyetleri ile bilinir. Sem'ânî, hocası Ebü'l Berekât'ın kendilerine Hüseyin b. Ali'den Bağdat'da; Ebü'l-Muzaffer el-Hayyât'tan Tirmiz'de hadis naklettiğini söylemektedir.²⁶ Yine Ebü'l Berekât aracılığıyla Ebû Mansûr Mukarreb en-Nusah'dan (v. 513/1119) hadis dinlediğini ifade eder.²⁷ Meşhur talebeleri arasında müverrih Ebü'l-Kâsım b. Asâkir (v. 571/1123) ve Ensâb müellifi Sem'ânî (v. 562/1166) bulunmaktadır.

IV. *Erbâ'üne Hadîsen Mine's-Sihâhi'l-'Avâlî* Adlı Cüzü

Ebü'l Berekât'ın *Erbâ'ûn* adlı *Cüzü* bir kırk hadis derlemesidir. Allah Resûlü'nden nakledilen kırk hadis ezberlemeyi ve ezberlenmesine vesîle olunmasını teşvik eden hadise istinâden yazıldığı anlaşılan *Erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî* adlı eserinde Ebü'l-berekât, kırk bir rivâyete yer vermektedir. Kimi rivâyetlerin akabinde, râvî tarafından kısa sıhhat değerlendirmelerinin yapıldığı, ardından târîklerin diğer eser rivâyetleriyle sened bazında bir kıyaslamasına gidildiği görülmektedir. *Cüzün* isminden de anlaşılacağı üzere, müellif bu eserde senedlerin âlî târîkli olmasına önem vermiş ve sıhhat açısından sahîh olduğuna hükmedilen (kimileri *Müttefekun 'aleyh*) hadisleri derlemiştir. Bu sebeple *Cüzün* müstahrec eser türünün örneği olan bir hadis mecmu'ası olduğunu söylemek mümkündür.

Matbu halde bulunan²⁸ *Cüz*, hicri 572 yılında Ebü'l-Berekât'ın öğrencisi Ebû Ulih el-İsbahânî'nin, hocasına arz u kiraat usulüyle rivâyet icâzetini aldığı nüsha vâsıtasıyla nakledilmiş ve günümüze ulaşmıştır.²⁹ Müellif eserde yer verdiği kırk bir târîk için bab başlıkları açmamış; hadisler matbu nüshada numaralandırılarak zikredilmiştir.

²⁴ Muhammed b. Abdurrahmân b. el-Abbâs el-Muhallis, *el-Muhallisiyyât*, thk. Nebîl Sadeddîn el-Cerrâr, Katar: Vizâratu'l-Evkâf 2008, 74.

²⁵ İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-taleb fî târîhi Haleb*, IV, 1625.

²⁶ Ebû Sa'd Abdülkerîm b. Muhammed b. Mansûr es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, thk. Abdullâh Ömer el-Bârûdî, Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1998, I, 350.

²⁷ Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 483.

²⁸ İsmâ'îl b. Ebû Sa'd Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî*, thk. Müflih b. Süleymân-Bedr b. Fevvâz, Medine: Dârü'l-Hudeyrî 1421).

²⁹ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbe'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî*, 54.

Cüz'de yer alan tariflerde dikkat çekmek istediğimiz bir durum ise şöyledir: Ebü'l-Berekât, hadislerin çoğunu, şeyhinin huzurunda rivâyetlerin şeyhine *kıraat* yoluyla arz edilmesi esnasında ders meclisinde hazır bulunarak almıştır. Eserin râvîsi, değerlendirme esnasında böyle bir tarifte rivâyetlerin âlî /nâzil oluşlarını, müellifin şeyhini râvî zincirine dâhil etmeden bir sayım yaparak tayin etmektedir. Sözgelimi, Ebü'l-Berekât'ın "Ebü'n-Nasr bize kıraaten haber verdi. Ona 'Size İbn Zebûr'dan haber veriyorum. O Ebü'l-Kâsım'dan tahdis ettiğini söyledi' denildi..." şeklinde devam eden bir isnad silsilesinde, Ebü'l-Berekât'ın İbn Zebûr'un hadisinden haberdar oluşu sebebiyle Ebü'l-Berekât > İbn Zebûr biçiminde anlamayı tercih etmektedir.

Bu durumu tayin ettiğimiz birçok hadisin senedi incelendiğinde, eserin nâkili olduğu anlaşılan râvînin, tariflerin Buhârî veya Müslim'in tariflerine kıyasen muvâfakatlarını ifade ederken açıkça görülmektedir. Biz bu duruma, râvî silsilesini oluştururken (=) işareti ile dikkat çekmeye çalıştık. Sözgelimi, yukarıdaki hadisin tarifini "Ebü'l-Berekât > Ebü'n-Nasr = İbn Zebûr..." biçiminde vererek değerlendirmede esas alınan râvî sayısını ve sebebini belirtmeye çalıştık.

V. Cüz'de Yer Alan Hadisler

Cüzde yer alan hadisler sırası ile şöyledir:

1. Hadis: *Cüz*, Müslim'in (v. 261/875) *el-Câmi'u's-sahîh* adlı eserinde de yer alan bir hadis ile başlar. Rivâyete göre 'Ammâr b. Yâsir (v. 37/657) bir hutbe irad eder; hutbeyi belîğ fakat kısa okur. Biraz daha uzatması talep edildiğinde "Allah Resûlü'nün 'Şüphesiz ki kişinin namazı uzun, hutbeyi kısa tutması anlayışlı olduğuna alâmettir. Binâenaleyh siz namazı uzun tutun, fakat hutbeyi kısa kesin. Muhakkak beyanda sihir vardır' buyurduğunu işittim" diye karşılık verir.³⁰

Kaynaklarda rivâyetin Abdurrahmân b. Abdülmelik b. Ebcer'in nakliyle dağıldığı görülmektedir. Ebü'l-Berekât da hadisi eserde Ebü'n-Nasr = Ebû Bekr b. Zebûr > Ebü'l-Kâsım el-Begavî > Süreyc b. Yunus > Abdurrahmân b. Abdülmelik b. Ebcer (4) senediyle nakletmektedir. Aynı rivâyeti *Sahîh*'inde Müslim, Süreyc b. Yunus'tan bizzat almaktadır. Bu durumu râvî "Ebü'l-Berekât Müslim'den işiten râvîden işitmiş gibi olmaktadır" şeklinde ifade etmektedir.³¹

2. Hadis: Aîşe bint Ebî Bekr (v. 58/678) Aşure orucu ile ilgili şöyle söylemektedir: "Aşure, Cahiliyye'de Kureyş'in tuttuğu bir oruçtu. Allah Resûlü

³⁰ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî Müslim, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Beyrut: Dâru lhyâi't-Turâsî'l-Arabî ts., "Cuma", 47.

³¹ Ebü'l Berekât en-Nisâbüri, *Cüz'ün fîhi erbe'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâli*, 55.

de o zamanlarda bu orucu tutardı. Medine'ye geldiğinde de bu orucu tuttu ve tutulmasını emretti. Ramazan orucu farz kılınca Aşure orucu terkedildi. Artık onu dileyen tuttu; dileyen tutmadı.”³²

Buhârî'nin Abdullâh b. Mesleme el-Ka'nebî > Mâlik > Hişâm (3) tarîkiyle aldığı hadise Ebü'l-Berekât, Ebü'n-Nasr = İbn Zebûr > Abdullâh b. Süleymân b. Eş'as > İsâ b. Hammâd > Leys b. Sa'd > Hişâm (5) tarîkiyle ulaşır. *Cüz*'ün râvîsinin ifadesiyle “Böylelikle Ebü'l-Berekât Buhârî'nin öğrencisinden işitmiş gibi olmaktadır.”³³

3. Hadis: Aişe bint Ebî Bekr Allah Resûlü'nden şöyle nakletmektedir: “Sizden birisinin namaz esnasında uykusu gelirse, uykusu dağılana kadar yatsın. Zira belki de namazda uyuklarken tövbe-i istiğfar ediyorum sanıp kendi kendine sövecektir.”³⁴

Müellif bu hadisi Müslim'in *Sahîh* eserinde yer alan senede kıyasla vermektedir. Müslim hadis, Kuteybe > Mâlik > Hişâm (3) tarîkiyle; Ebü'l-Berekât, Ebü'n-Nasr = İbn Zebûr > Abdullâh b. Süleymân b. Eş'as > İsa > Leys > Hişâm (5) tarîkiyle vermektedir.³⁵ Müslim'in 2 râvî ile eriştiği Hişâm'a müellif, 4 râvî ile erişmiş olmaktadır. Râvî belirtmese de müellif bir râvî ile Müslim'e erişmiş gözükmektedir.

4. Hadis: Aişe bint Ebî Bekr şöyle söylemektedir: “Allah Resûlü bir kadına, bir hizmetliye ya da herhangi bir şeye hiç vurmamıştır. O sadece Allah yolunda mücadele etmiştir. İki iş arasında seçme şansı olduğunda da kolay olanı seçmiştir.”³⁶

Râvî burada Müslim'in Ebû Kureyb > Ebû Usâme > Hişâm (3) tarîkini hatırlatır ve Ebü'l-Berekât'ın Ebü'n-Nasr = İbn Zebûr > Abdullâh b. Süleymân b. Eş'as > İsâ > Leys > Hişâm (5) tarîkiyle yer verdiği rivâyetin, Müslim'e muvâfakat ettiğini “hocamız sanki Müslim'den işiten bir râvîden tahdis etmiş gibidir” sözleriyle ifade eder.³⁷

5. Hadis: Ebû Hüreyre (v. 58/678) Allah Resûlü'nden şöyle nakletmektedir: “Her kim inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa, geçmiş ve gelecek günahları affolunur. Her kim Kadir gecesini inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek ihyâ ederse, geçmiş ve gelecek günahları affolunur.”

³² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâ'il el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Züheyr b. Nasr, Dâru Tavkî'n- Necât 1422, “Savm”, 68.

³³ Ebü'l-Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fihî erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâli*, 60.

³⁴ Buhârî, “Vudû”, 52; Müslim, “Salatu'l-musâfirîn”, 222.

³⁵ Ebü'l-Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fihî erbâ'ün hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâli*, 62.

³⁶ Müslim, “Fadail”, 79; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvî'nî İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki, Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabî ts., “Nikah”, 51.

³⁷ Ebü'l-Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fihî erbâ'ün hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâli*, 63.

Müellif bu hadisi Ebü'l-Fevâris > Ebü'l-Hasen b. Rızkveyh > Muhammed b. Yahyâ b. Ömer > Ali b. Harb > Süfyân b. 'Uyeyne (5) aracılığıyla vermektedir. Buhârî de ise rivâyet Ali b. el-Medîni > Süfyân b. 'Uyeyne (2) şeklindedir. Ebü'l-Berekât, Buhârî'ye iki râvî ile erişmektedir.³⁸

6. Hadis: Ebû Hüreyre şöyle rivâyet etmektedir: "Allah Resûlü 'Bir çoban, sürüsünü otlatırken kurdun biri saldırıverir ve bir koyun kapar. Çoban koyunu kurtarmak için peşine düşer. Kurt çobana dönüp 'benden başka çobanın olmadığı gün o koyunun kimsesi kim olacak?' der' buyurdu. Bunun üzerine sahâbîler 'Sübhânallâh!' dediler. Allah Resûlü ise 'Ben buna iman ediyorum. Ebû Bekr ve Ömer de ediyor' buyurdu. Ardından 'Bir adam sığırının üzerini yüklemiş haldeyken sığır ona dönüp 'Ben bunun için yaratılmadım, ben çift sürmek için yaratıldım' der' buyurdu. İnsanlar yine 'sübhânallâh!' dediler. Hz. Peygamber 'Ben buna inanıyorum. Ebû Bekr ve Ömer de inanıyor' buyurdu."³⁹

Buhârî'nin 2; Müslim'in 3 râvî ile ulaştığı senedde yer alan Zührî'ye, Ebü'l-Berekât 7 râvî ile ulaşmaktadır.⁴⁰ Rivâyetin *Cüz'*de nâzil bir tarîk ile yer aldığı görülmektedir.

7. Hadis: Allah Resûlü'nün Ebû Bekr, Ömer b. Hattâb ve Ali b. Ebî Tâlib sırasıyla yanına girdiklerinde tavrını bozmayıp Osman b. Affân geldiğinde toparlandığı ve sebebi sorulduğunda "Meleklerin hayâ ettiği kişiden hayâ ettim" buyurduğu nakledilmektedir.⁴¹ Müellif, Hafsa bint Ömer'den naklettiği bu hadis için "Sadece Emirü'l-müminîn Osman'a has olan keramet" isimli bir bab başlığı oluşturmuştur. Eserdeki tek bab başlığı budur. Râvî hadisin hasen seviyesinde olduğunu söylemekte, Müslim'in eserinde de Aişe'den gelen benzer bir rivâyet olduğunu ifade etmekle iktifa etmektedir.⁴²

8. Hadis: Abdullâh b. Ömer (v. 73/693) Allah Resûlün'den şöyle rivâyet etmektedir: "Ümmetimin yarısını cennete girdirmek ile şefaet etmek arasında muhayyer bırakıldım, şefaati seçtim. Çünkü o daha geniş ve yeterlidir.

³⁸ *Cüz'*ün râvîsi "şeyhimiz Buhârî'nin öğrencisinden nakletmiş gibidir" demektedir. Bkz. Ebü'l-Berekât en-Nisâbüri, *Cüz'ün fihî erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî*, 64.

³⁹ Buhârî, "Müzâraa", 4; Müslim, "Fadâilu's-sahâbe", 13.

⁴⁰ Ebü'l-Berekât en-Nisâbüri, *Cüz'ün fihî erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî*, 66.

⁴¹ Benzer metinler için bkz. Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müşned*, thk. Heyet, Cem'iyetü'l-Meknez, 2010, IX, 453; Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Hamdî b. Abdülmecîd es-Selefi, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1983, XXIII, 205; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdullâh en-Nisâbüri Hâkim, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, thk. Heyet, Dâru't-Te'sil, 2014, V, 279.

⁴² Ebü'l-Berekât en-Nisâbüri, *Cüz'ün fihî erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî*, 68.

Bunun takva ehli inananlar için olduğunu mu sanıyorsunuz? Değil. O kirlenmiş günahkârlar, hata etmiş kimseler içindir.”⁴³ Rivâyet *Sahîhayn*'da yer almamaktadır. Râvî de hadisin hasen olduğu söylemekle iktifa eder.⁴⁴

9. Hadis: Ebû Hüreyre'nin Allah Resûlü'nden naklettiği “Kim benim bir veli kuluma düşmanlık ederse ben de ona savaş açarım...” şeklindeki meşhur kutsî hadis, müellif tarafından Ebû Muhammed Rızkullâh et-Temîmî > Ebû Ömer Abdolvâhid = Ebû Abdullâh el-Attâr > Muhammed b. Osman b. Kerame (3) tarîkiyle nakledilmiştir. Buhârî, hadisi Muhammed b. Osman b. Kerame'den rivâyet etmektedir.⁴⁵ Daha önce de ifade ettiğimiz üzere râvî, kıraat yöntemi ile alınmış bu hadiste Ebû Ömer'in Ebû Abdullah Attâr'dan kıraaten rivâyet ettiği hadisin senedindeki iki râvîyi aynı tabakadan kabul etmiş gözükmektedir. Bu sebeple “şeyh, bir râvî ile Buhârî'ye ulaşmıştır” demektir.⁴⁶

10. Hadis: Ali b. Ebî Tâlib'in (v. 40/661) merfû' rivâyetiyle gelen “Kadınlarının en hayırlıları Meryem bint İmrân, Hadîce bint Hüveylid'dir”⁴⁷ şeklindeki rivâyeti, müellif Ebû Muhammed et-Temîmî > Ebû Ömer > Muhammed > Muhammed > Ebû Üsâme > Hişâm (6) tarîkiyle; Müslim ise İbn Ebî Şeybe > Ebû Üsâme > Hişâm (3) isnad silsilesiyle rivâyet etmektedir. Râvî “Sanki şeyh Müslim'in öğrencisinden rivâyet etmiş gibidir” demektir. Esasen Müslim'in tabakasına iki râvî ile ulaşmaktadır.⁴⁸ Bu durumun her ne kadar senedde belirtilmemiş olsa da bir önceki hadiste olduğu gibi ‘uluvvün, bir sayımdan kaynaklanmakta olması mümkündür.

11. Hadis: Sekizinci hadis ile benzer olan rivâyet Ebû Hüreyre'den merfû' olarak “Ben duamı kıyamet gününde ümmetime şefaet etmek üzere sakladım”⁴⁹ şeklinde gelmektedir. Kaynaklarda sahâbeden Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdullâh, Abdullâh b. Abbâs, Abdurrahmân b. Ebî Akîl'den de ulaşan hadis. Müellifin tariki, herhangi bir kaynakla muvâfakat etmediği için, râvî herhangi kıyaslama yoluna gitmemiştir.⁵⁰

12. Hadis: Câbir b. Abdullâh'tan (v. 78/697) merfû' olarak şöyle gelmektedir: “İnsanlar cehennemden yanmış birer kömür gibi çıkarlar. Cennetin

⁴³ Benzer rivâyetler için bkz. Ebû Abdurrahmân et-Türkî Abdullâh b. Mübârek, *ez-Zühed ve'r-Rekâik*, thk. Ebû Abdurrahmân el-A zâmî, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts., 564; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 2398; İbn Mâce, “Zühed”, 37.

⁴⁴ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâli*, 74.

⁴⁵ Buhârî, “Rikâk”, 38.

⁴⁶ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâli*, 74.

⁴⁷ Buhârî, “Menâkibu'l-ensâr”, 20; “Ehâdîsu'l-enbiyâ”, 44; Müslim, “Fadâilu's-sahâbe”, 69.

⁴⁸ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâli*, 82.

⁴⁹ Buhârî, “Dâ'vât”, 1; Müslim, “İman”, 198.

⁵⁰ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâli*, 83.

kapısına geldiklerinde cennet ehli onların üzerine su serper. Tıpkı selin sürüklediklerinden arta kalanlarla yeşeren tohum gibi yeşerirler.”⁵¹

Râvî bu rivâyet ile ilgili olarak da yalnızca sıhhat değerlendirmesinde bulunmuş, herhangi bir kıyaslama yoluna gitmemiştir.⁵² Bu durumun, hadisin *Sahîhayn*'da farklı sahâbîlerin rivâyetiyle şâhid rivâyet olarak yer bulmaları sebebiyle olduğu söylenebilir. Rivâyetin Tirmizî'nin *es-Sünen* adlı eserinde muvâfık bir sened ile gelmiş olması göz ardı edilmiş gözükmemektedir.⁵³

13. Hadis: Abdullâh b. Ömer şöyle anlatıyor: “Allah Resûlü bir kişiye rastladı. Adam kardeşine utangaç bir kimse olduğundan (böyle olmaması için) nasihat ediyordu. Allah Resûlü ‘hayâ imandandır’ buyurdu.”⁵⁴

Rivâyet Cüz'de Ya'lâ b. Ahmed el-Banyâsî = Ahmed b. Muhammed b. es-Salt > İbrâhim b. Abdussamed > Ebû Mus'ab ez-Zührî > Mâlik (4) târîkiyle yer alırken, Buhârî'nin *Sahîh*'inde Abdullâh b. Yûsuf > Mâlik (3) şeklinde gelmektedir. Kıraat yoluyla alınmış rivâyet için râvî yine “şeyhimiz Buhârî'den alan râvîden tahdis etmiş gibidir” demektedir.⁵⁵

14. Hadis: Ömer b. el-Hattâb'dan (v. 23/644) gelen meşhur niyet hadisidir.⁵⁶ *Müttefekun 'aleyh* olan bu hadis Buhârî'de Humeydî > Süfyân > Yahyâ b. Sa'îd (3); Müslim'de Abdullâh b. Mesleme > Mâlik > Yahyâ b. Sa'îd (3) târîkiyle gelmektedir. Cüz'de yer alan sened ise Ya'lâ b. Ahmed el-Banyâsî = Ahmed b. Muhammed b. es-Salt > İbrahim b. Abdussamed > Ebû Sa'îd el-Eşec > Muhâribî > Yahyâ b. Sa'îd (5) şeklindedir. Râvî bir önceki târîkte de olduğu gibi kıraaten alınmış hadis için “şeyhimiz *Şeyhayn*'ın talebelerinden rivâyet etmiş gibidir” demektedir.⁵⁷

15. Hadis: Ebû'd-Derdâ (v. 32/652) anlatıyor: “Ebû Bekr ve Ömer b. Hattâb aralarındaki bir meseleden dolayı tartışmışlardı. Ebû Bekr, Ömer'i kızdırmıştı. Ebû Bekr, yanından sinirli bir şekilde ayrılan Ömer'i takip etmiş ve af dilemişse de Ömer hiddetinden kapıyı onun yüzüne kapatmıştı. Ebû Bekr de Allah Resûlü'nün yanına gelmişti. Biz Resûlullah ile oturuyorduk. Bize ‘Arkadaşınız birisiyle tartışmış’ buyurdu. Ömer de olanlardan pişmanlık duymuş; gelip selam verip Allah Resûlü'nün yanına oturmuştu. Ardından

⁵¹ Buhârî, “İmân”, 13; “Tevhîd”, 24; Müslim, “İman”, 182.

⁵² Ebû'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fihî erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî*, 86.

⁵³ Cüz'de de Tirmizî'de olduğu gibi A'meş > Ebû Süfyân > Câbir târîki yer almaktadır (bkz. Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *Sünenü Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fuâd Abdülbâki, Mısır: Şirketü Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bânî 1975, “Sıfatu cehennem”, 10).

⁵⁴ Buhârî, “İmân”, 14; Müslim, “İmân”, 36.

⁵⁵ Ebû'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fihî erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî*, 88.

⁵⁶ Buhârî, “Bedü'l-vahy”, 1; Müslim, “İmâre”, 155.

⁵⁷ Ebû'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fihî erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî*, 90.

olanları anlattı. Allah Resûlü kızgındı. Fakat Ebû Bekr 'Ya Resûlullah, aşırıya giden bendim' diye araya girdi. Efendimiz ise 'Siz benim dostumu bana bırakırsınız değil mi? Ben size 'Ey insanlar! Ben Allah'ın elçisiyim' dediğimde sizler beni yalanladınız; Ebû Bekr ise 'Doğru söylüyorsun dedi' buyurdu."⁵⁸

Buhârî'nin Abdullâh b. Muhammed b. Süleymân > Süleymân b. Abdurrahmân (2) tarîki *Cüz'*de, Banyâsî > İbnü ebi'l-Fevâris > Ebû Bekr eş-Şâfî > Ca'fer b. Muhammed > Süleymân b. Abdurrahmân (5) şeklindedir. Râvî, kıraat yoluyla rivâyet edilmediği halde muhtemelen aynı tarîk ile gelmesine istinaden "şeyh Buhârî'den alan râvîden tahdis etmiş gibi" olduğunu söylemektedir.⁵⁹

16. Hadis: Abdullâh b. Abbâs'ın (v. 68/687) "Allah Resûlü onu bize Kur'an'dan bir sureyi öğretir gibi öğretti..."⁶⁰ diyerek rivâyet ettiği tahiyyât duasıdır. *Cüz'*de Banyâsî > İbnü ebi'l-Fevâris > Ebü'l-Kâsım > Hâris b. Ebî Üsâme > Yûnus b. Muhammed > Leys b. Sa'd (6) tarîki ile gelen hadis⁶¹ Müslim'de Kuteybe b. Sa'îd > Leys b. Sa'd (2) şeklindedir. Müellifin senedi, Müslim'e nazaran nâzil bir muvâfakat içermektedir.

17. Hadis: Mugîre b. Şu'be (v. 50/670) şöyle söylemektedir: "Allah Resûlü namazdan sonra 'Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Onun hiçbir ortağı yoktur. Mülk Onundur. Hamd O'na mahsustur. Her şeye kudreti yeten de O'dur. Allahım! Senin verdiğine mâni olabilecek hiçbir şey yok; vermediğini verebilecek de yok. Mal sahibinin malının, sana rağmen, sahibine bir faydası yoktur' derdi. Allah Resûlü; dedikodudan, çok soru sormaktan, anneye saygısızlıktan, kız çocuklarının öldürülmesinden, hak sahibine hakkını vermiyor olmaktan nehy etmişti."

Hadis kaynaklarda Mugîre b. Şu'be'den iki farklı rivâyet halinde gelmekteyken,⁶² *Cüz'*de telif edilmiş haliyle yer bulmaktadır. Hadis, *Cüz'*de Banyâsî > İbn ebi'l-Fevâris > Ömer b. Selm > Hâris b. Muhammed > Ali b. Âsım b. Süheyb > Mugîre > Âmir eş-Şa'bî > Verrâd > Mugîre b. Şu'be (9); *Sahîh*'lerde Buhârî > Kuteybe > Cerîr > Mansûr > Müseyyeb b. Râfî' > Verrâd > Mugîre b. Şu'be (6) ve Müslim > İshâk b. İbrâhim > Cerîr > Mansûr > Müseyyeb b. Râfî' > Verrâd > Mugîre b. Şu'be (6) tarîkleri ile gelmektedir. Râvî, Ebü'l-Berekât'ın Ali b. Âsım b. Süheyb (v. 201/816) tarîki ile âli bir isnada sahip olarak aldığı iddia etmektedir.⁶³

18. Hadis: Üsâme b. Zeyd (v. 54/674) merfû' bir rivâyette şöyle rivâyet

⁵⁸ Buhârî, "Tefsir", 160.

⁵⁹ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâli*, 91.

⁶⁰ Müslim, "Salat", 60.

⁶¹ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâli*, s.93.

⁶² Dua bölümü için bkz. Buhârî, "Da'vât", 17; Müslim, "Mesâcid", 137. Yasaklamalar kısmı için bkz. Buhârî, "İstikrâz", 20; Müslim "Akdiye", 12.

⁶³ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâli*, s.95.

etmektedir: “Cennetin kapısında durdum en çok fakirlerin girdiğini gördüm, zenginler bekletiliyordu. Cehennem kapısında durdum, girenlerin çoğu kadınlardı.”⁶⁴

Hadis, *Cüz*'de Ebü'l-Kâsım el-Kûfî = Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. İbrâhim > Ebû Abdullah eş-Şeybânî > İbrâhim b. Abdullâh es-Sa'dî > Yezîd b. Hârûn > Süleymân et-Teymî (5); Müslim'in *Sahih*'inde Ebû Kâmil > Yezîd b. Zürey' > Süleymân et-Teymî (3); Buhârî'nin *Sahih*'inde Müsedded > İsmâ'il > Süleymân et-Teymî (3) tarîkiyle gelmektedir. Râvî, Ebü'l-Berekât'ın “Müslim'in talebesinden işitmiş gibi” olduğunu söylemektedir.⁶⁵

19. Hadis: Enes b. Mâlik'in (v. 93/711) merfû' olarak naklettiği “Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşinize yardım edin...”⁶⁶ mealindeki hadis Buhârî'nin eserinde Osman > Huşeym > Humeyd > Enes (4) tarîkiyle; *Cüz*'de ise, Ebü'l-Kâsım el-Kûfî > Ebû Sa'îd es-Sayrâfî > Ebü'l-Abbâs el-Esam > Muhammed b. Hişâm > Mervân > Humeyd > Enes (7) tarîkiyle yer bulmaktadır. Râvî “şeyhimiz Buhârî'nin ashabından almış gibidir” dese de *Cüz* tarîkinin nâzil olduğu görülmektedir.⁶⁷

20. Hadis: Cerîr b. Abdullâh'ın (v. 51/671) “Her mümine samimiyetle davranacağıma dair Allah Resûlü'ne biat ettim” sözlerini ihtiva etmektedir.⁶⁸ *Cüz*'de Ebü'l-Kâsım el-Kûfî > Ebû Sa'îd es-Sayrâfî > Ebü'l-Abbâs el-Esam > Rebi' b. Süleymân > Muhammed b. İdris eş-Şâfiî > Süfyân b. 'Uyeyne > Ziyâd b. 'Alâka > Cerîr (8) tarîki ile gelen rivâyeti Buhârî'nin Ebû Nu'aym Fadl b. Dukeyn > Süfyân es-Sevrî⁶⁹ > Ziyâd b. 'Alâka > Cerîr (4); Müslim'in Ebû Bekr, Züheyr, İbn Nümeyr > Süfyân b. 'Uyeyne > Ziyâd b. 'Alâka > Cerîr (4) tarîkiyle naklettiği görülmektedir. Ebü'l-Berekât'ın tarîki nâzil bir muvâfakat içermektedir.⁷⁰

21. Hadis: Câbir b. Abdullâh (v. 78/697) Allah Resûlü'ne haccın en güzel amelinin hangisi olduğu sorulduğunda “yemek yedirmek ve güzel söz söylemek” şeklinde cevap verdiğini nakletmektedir.⁷¹ Râvî, Câbir'den Muhammed b. Münkedir'in naklettiği hadisin, Tayâlisî'nin (v. 204/819) *el-Müsned*

⁶⁴ Buhârî, “Nikâh”, 88, “Rikâk”, 51; Müslim, “Rikâk”, 93.

⁶⁵ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâlî*, s.99.

⁶⁶ Buhârî, “Mezâlim”, 5.

⁶⁷ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâlî*, s.100.

⁶⁸ Buhârî, “Şurût”, 1; Müslim, “İmân”, 98.

⁶⁹ Râvî'nin ibn 'Uyeyne zannettiği isim, Sevrî'dir (bkz. Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed Bedreddîn el-Aynî, *Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts., XIII, 292).

⁷⁰ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâlî*, s.101.

⁷¹ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâlî*, 103.

eserinde de aynı şekilde yer aldığına işaret ederek hasen olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte senedin zayıf olduğu görülmektedir.⁷²

22. Hadis: Müellif bu hadisi, hicri 471 yılının Muharrem ayının 26'sında bir perşembe günü kiraat usûlü ile ahzettğini ifade etmektedir. Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin (v. 50/670) merfû' olarak naklettiği "Kim Ramazan orucunu tutar ardından da Şevval'den altı gün eklerse, tüm zamanı oruçlu geçirmiş gibidir" hadise müellif, Ebû Mansûr = Ebû Tâhîr el-Muhallis > Yahyâ b. Muhammed > Hallâd b. Eslem > Abdülazîz ed-Derâverdî > Sa'd b. Sa'îd (5) tarîki ile erişmektedir. Hadisin Müslim'de yer alan tarîki ise Yahyâ b. Eyyüb > İsmâ'îl b. Ca'fer > Sa'd b. Sa'îd (3) şeklindedir. Râvînin de ifadesiyle müellif, Müslim'in talebesinden rivâyet etmiş gibi olmaktadır.⁷³

23. Hadis: Sahabeden Ebû Kâtâde (v. 54/674) merfû' olarak şöyle rivâyet eder: "Salih rüya Allah'tan, kötü rüya şeytandandır. Kim kötü bir rüya görürse sol tarafına üç kez tükürsün ve şeytandan Allah'a sığınsın. O zaman kendisine zarar veremez. O rüyayı kimseye anlatmasın. Kim de güzel bir rüya görürse sevin sin ve sevdiği kişiye anlatsın."⁷⁴

Müttefekun 'aleyh olan bu hadis Buhârî'de Yahyâ b. Bükeyr > Leys > Ubeydullah b. Ebî Ca'fer > Ebû Seleme > Ebû Katâde (5); Müslim'de Ebû Tâhîr > Abdullâh b. Vehb > 'Amr b. Hâris > Abdurabbih b. Sa'îd > Ebû Seleme > Ebû Katâde (6) tarîkleriyle yer bulurken, *Cüz'de* Ebû Mansûr = Ebû Tâhîr el-Muhallis > Yahyâ b. Muhammed > Bahr b. Nasr > Abdullâh b. Vehb > Amr b. Hâris > Abdurabbih b. Sa'îd > Ebû Seleme > Ebû Katâde (8) tarîkiyle gelmektedir. Râvî ifade etmese de müellifin Müslim'in râvîsinden nakletmiş gibi olduğu görülmektedir.⁷⁵

24. Hadis: Nu'mân b. Beşîr (v. 64/684) Allah Resûlü'nden şöyle rivâyet etmektedir: "İnsanların en hayırlısı benim çağım dakilerdir, sonra ondan sonra gelenler, sonra ondan sonra gelenler, sonra ondan sonra gelenler. Sonra bir kavim gelir; imanları şehadetlerini, şehadetleri imanlarını geçer."⁷⁶ Râvî rivâyetin Buhârî'de farklı bir tarîk ile geldiğine işaret etmekle yetinmektedir. Müellifin ve *Şeyhayn*'ın tarîkleri arasında herhangi bir

⁷² Tayâlisî'nin *el-Müsned* adlı eserinde geçen hadis sahîh bir senede sahip değildir. Râvî hadisin hasen olduğunu ifade etmektedir. Fakat senede yer alan Eyyüb b. Süveyd mecrûh bir râvîdir (bkz. Cemâleddîn Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. Abdurrahmân el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâ'î'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1980, III, 476). Tayâlisî'nin senesinde yer alan Talha b. 'Amr da metruk bir râvîdir (bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâ'î'r-ricâl*, XIII, 428).

⁷³ Ebû'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâlî*, 106.

⁷⁴ Buhârî "Ta'bîr", 4; Müslim "Ru'ya", 3

⁷⁵ Ebû'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâlî*, s.110.

⁷⁶ Buhârî, "Şehâdât", 9; Müslim "Fadâilu's-sahâbe", 212.

muvâfakat bulunmamaktadır.⁷⁷

25. Hadis: Enes b. Mâlik şöyle rivâyet etmektedir: “On yıl Resûlullah’a hizmette buldum. Bana bir kez bile öf demedi. Bir kez bile yaptığım bir şeye ‘niye böyle yaptın’ ya da yapmadığım bir şeye ‘şöyle yapsaydın ya’ demedi.”⁷⁸

Müttefekun ‘aleyh olan rivâyet Buhârî’de Mûsâ > Sellâm > Sâbit (3); Müslim’de Sa’îd b. Mansûr > Hammâd b. Zeyd > Sâbit (3) tarîkleriyle gelirken müellif, Ebû Mansûr = Ebû Tâhîr el-Muhallis > Yahyâ b. Muhammed > Ahmed b. Mikdâm > Hammâd b. Zeyd > Sâbit (5) tarîkiyle ulaştır.⁷⁹ Müellif, *Şeyhain*’ın talebelerinden iştmiş gibi olmaktadır.

26. Hadis: Ubâde b. Sâmit (v. 34/654) Allah Resûlü’nden şöyle rivâyet etmektedir: “Fatühatü’l-kitâb’ı okumayanın namazı olmaz.”⁸⁰ Müellif’in hicri 472 yılında dinlediğini haber verdiği rivâyet, Ebû Ali el-Câcermî > Ebû Sa’d el-Hâfız > Muhammed el-Hâfız > Ebû Muhammed el-Medâînî > Abdullâh b. Ömer > Süfyân (6) tarîkiyle gelmektedir. *Müttefekun ‘aleyh* olan bu rivâyeti Buhârî, Ali b. Abdullâh > Süfyân (2); Müslim ise Ebû Bekr b. Ebî Şeybe > Süfyân (2) tarîkiyle hadisi nakletmektedirler. Ebû’l-Berekât’ın nakli nâzil bir isnâda sahiptir.⁸¹

27. Hadis: Ebû Zerr el-Gıfârî’nin (v. 32/653) rivâyette bulunduğu “Ey kullarım! Zulmü kendime haram kıldım. Sizin aranızda da haram kıldım. O halde birbirinize zulmetmeyin...” şeklinde uzunca bir metin ile gelen meşhur kutsî hadistir.⁸² Senedde yer alan Sa’îd b. Abdülazîz, Ebû İdris el-Havlânî’nin bu hadisi rivâyet ederken, azametinden dizlerinin üzerine çöktüğünü söylemiştir.⁸³

Müellifin, Ebû Ali el-Câcermî > Ebû’l-Hasen > Ebû’l-Abbâs > Abdurrahmân b. Hamdân > İbrahim b. Hüseyin > Ebû Müshir > Sa’îd b. Abdülazîz > Rebî’a b. Yezîd > Ebû İdrîs (9) tarîki ile ulaştığı hadisin Müslim’de yer alan senedi, Abdullâh b. Abdurrahmân > Mervân b. Muhammed > Sa’îd b. Abdülazîz > Rebî’a b. Yezîd > Ebû İdrîs (5) şeklindedir.

28. Hadis: Müslim’in metninde teferrüd ettiği bir hadistir. Seleme b. Ekva’dan (v. 74/693) Allah Resûlü’nün sol eliyle yemek yemekte olan bir kimseye ‘sağ elinle ye’ dediği, adamın ‘yiyemiyorum’ diye cevap vermesi üzerine Resûlullah’ın ‘yiyemez ol’ şeklinde mukabele ettiği, o günden sonra

⁷⁷ Ebû’l Berekât en-Nisâbü’rî, *Cüz’ün fîhi erbâ’üne hadîsen mine’s-sihâhi’l-‘avâlî*, s.111.

⁷⁸ Buhârî, “Edeb”, 39; Müslim “Fâdâil”, 51.

⁷⁹ Ebû’l Berekât en-Nisâbü’rî, *Cüz’ün fîhi erbâ’üne hadîsen mine’s-sihâhi’l-‘avâlî*, s.113.

⁸⁰ Buhârî, “Ezân”, 95; Müslim, “Salât”, 34.

⁸¹ Ebû’l Berekât en-Nisâbü’rî, *Cüz’ün fîhi erbâ’üne hadîsen mine’s-sihâhi’l-‘avâlî*, s.115.

⁸² Müslim, “el-Birr ve’s-sıla”, 55.

⁸³ Ebû’l Berekât en-Nisâbü’rî, *Cüz’ün fîhi erbâ’üne hadîsen mine’s-sihâhi’l-‘avâlî*, s.119.

adamın elini ağzına götüremediği nakledilmektedir.⁸⁴

Müslim'in Ebû Bekr b. Ebî Şeybe > Zeyd b. Habbâb > İkrime b. Ammâr (3) tarîkine müellif, Ebû Ali el-Câcermî > Ebû Abdurrahmân en-Nîylî > Muhammed b. Ahmed > Ahmed b. Ali > Abdullâh b. Bekkâr > İkrime b. Ammâr (6) tarîkiyle muvâfakat etmekte, Müslim'e iki râvî ile ulaşmaktadır.⁸⁵

29. Hadis: Ebû Sa'îd el-Hudrî, (v. 74/693) Allah Resûlü'nün rûkûdan başını kaldırdığında "Allah'ım sana yeryüzü ve gökyüzü dolusunca ve bunların dışında arzu ettiğin şey miktarınca hamd ederim. Övgü ve şöret sahibi, kulun söylediklerine en layıktır. Bizler de senin kullarınız. Allahım! Senin verdiğine engel olacak yoktur. Senin yasakladığımı da verebilecek yoktur. Senin katında hiçbir varlık sahibine varlığının faydası olmayacaktır" sözleriyle dua ettiğini rivâyet etmektedir.⁸⁶

Müellifin, Ebû Ali el-Câcermî > Ebû Sa'd > Ebû Ahmed > Ebû'l-Hüseyn > Abdullah es-Semerkandî > Mervan b. Muhammed > Sa'îd b. Abdülazîz > Atiyye b. Kays > Gaze'a > Ebû Sa'îd (10) tarîki ile ulaştığı hadisi Müslim, Abdullah es-Semerkandî'den rivâyetle almaktadır. Ebû'l-Berekât'ın tarîkinin nâzil olduğu görülmektedir.⁸⁷

30. Hadis: Abdullâh b. Sercis (?) isimli sahâbî, Allah Resûlü'nün yola çıkarken "Allahım! Yolculuğun sıkıntısından, yoldan kötü bir halde dönmekten, iyi halden kötü hale düşmekten, mazlumun bedduasından, mala ve aileye gelecek kötülüklerden sana sığınırım" sözleriyle dua ettiğini haber vermektedir.⁸⁸

Müslim'in Züheyr b. Harb > İsmâ'îl b. 'Uleyye > 'Âsım (3) tarîkiyle eriştiği hadisi müellif, Ebû'l-Hattâb > Ebû Muhammed el-Bey' > Ebû Abdullah el-Mehâmîlî > Ahmed b. Mikdâm > Hammâd b. Zeyd > 'Âsım (6) tarîkiyle almaktadır. Râvî, müellifin Müslim'in öğrencisinden almış gibi olduğunu ifade etse de Müslim'in tabakasına iki râvî ile ulaştığı görülmektedir.⁸⁹

31. Hadis: Abdullâh b. 'Amr (v. 65/684) merfû' olarak şöyle rivâyet etmektedir: "Allah ilmi sökercesine almaz fakat âlimleri alarak ilmi alır. Böylelikle yeryüzünde âlim kimse kalmaz. İnsanlar cahil kimseleri önder ediniz, onlara sorarlar. Onlar da ilimleri olmadığı halde fetva verirler. Böylece hem

⁸⁴ Müslim, "Eşribe", 107. Müslim'de yer alan bu metnin ve sağ elle yemek yeme ile ilgili gelen diğer hadislerin değerlendirmesi için bkz. Hüseyin Akyüz, "Yemekte Sağ Elin Kullanılmasıyla İlgili Bir Rivâyetin Sened ve Metin Tenkidi", *Ekev Akademi Dergisi* 18 (2014), 59.

⁸⁵ Ebû'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fihî erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâlî*, s.120.

⁸⁶ Müslim, "Salât", 205.

⁸⁷ Ebû'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fihî erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâlî*, s.121.

⁸⁸ Müslim, "Hac", 426, 427.

⁸⁹ Ebû'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fihî erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâlî*, s.123.

kendileri sapar hem insanları saptırırlar.”⁹⁰

Müttefekun 'aleyh olan hadis, Buhârî’de İsmâ’îl b. Ebî Üveys > Mâlik > Hişâm (3); Müslim’de Kuteybe b. Sa’îd > Cerîr > Hişâm b. Urve (3) tarîki ile gelmektedir. Müellif ise Ebü’l-Hattâb > Ebû Muhammed el-Bey’ > Hüseyin b. İsmâ’îl > İshak b. Behlül > Yahyâ b. Sa’îd > Hişâm (6) tarîkiyle ulaşır. Müellif *Şeyhain*’a iki râvî ile erişmiş olmaktadır.⁹¹

32. Hadis: Ebû Mûsâ el-Eş’arî (v. 42/662) merfû’ olarak şöyle nakleder: “Ben Muhammed’im, Ahmed’im, takip edilenim, insanları bir araya toplayayım (hâşir). Merhamet ve tövbe peygamberiyim.”⁹²

Müslim’in, İshak b. İbrahim > Cerîr > A’mes > A’mr b. Mürre (4) tarîkiyle ulaştığı hadise müellif, Ebü’l-Hattâb > Ebû Muhammed el-Bey’ > Hüseyin b. İsmâ’îl > Mahmud b. Hidâş > Kesir b. Hişâm > Mes’ûdî > Amr b. Mürre (7) ile erişmektedir. Râvî “sanki hocamız Müslim’in râvîsinden almış gibidir” dese de müellifin Müslim tarîkine iki râvî ile eriştiği görülmektedir.⁹³

33. Hadis: Cerîr b. Abdullâh’tan gelen meşhur rü’yetullah hadisidir. Allah Resûlü’nün ayı göstererek “Rabbinizi bu ayı gördüğünüz gibi sıkıntısız göreceksiniz”⁹⁴ buyurduğu nakledilen ve *Müttefekun 'aleyh* olan bu hadiste, müellif Buhârî tarîkine muvâfakat etmektedir. Müellifin Ebü’l-Hattâb > Ebû Muhammed el-Bey’ > Hüseyin b. İsmâ’îl > Ahmed b. Muhammed > Hüseyin el-Cu’fî (5) tarîki Buhârî’de, ‘Abde b. ‘Abdullâh > Hüseyin el-Cu’fî (2) şeklinindedir. Râvî “sanki hocamız Buhârî’nin râvîsinden almış gibidir” dese de müellifin Buhârî’nin tabakasına iki râvî ile eriştiği görülmektedir.⁹⁵

34. Hadis: Enes b. Mâlik şöyle aktarıyor: “Allah Resûlü ‘Ubey b. Ka’b’a ‘Allahu Teâla sana Kur’an okumamı emretti’ buyurdu. Ubey ‘Allah sana beni mi andı?’ diye sordu. ‘Evet’ cevabının ardından ‘ben Allah katında anılmış mı oldum?’ diye yineledi. Allah Resûlü yeniden ‘evet’ buyurunca gözyaşlarına boğuldu.”⁹⁶

Buhârî’nin İbnü’l-Münâdî > Ravh b. ‘Ubâde (2) tarîkine müellif, Ebü’l-

⁹⁰ Buhârî, “İlim”, 35; Müslim, “İlim”, 15.

⁹¹ Râvî, Müslim’in farklı bir senedi olduğunu ifade etmekte olup biz bahsi geçen tarîki tespit edemedik. Ayrıca “şeyhimiz Müslim’in talebesinden işitmiş gibidir” değerlendirmesinin doğru olmadığı açıktır (bkz. Ebü’l Berekât en-Nisâbü’rî, *Cüz’ün fîhi erbâ’üne hadîsen mine’s-sihâhi’l-avâlî*, s. 125).

⁹² Müslim, “Fadâil”, 126. Hadis Buhârî’de Cübeyr b. Mut’im’den şahid rivâyet olarak gelmektedir. Bkz. “Tevhîd”, 310.

⁹³ Ebü’l Berekât en-Nisâbü’rî, *Cüz’ün fîhi erbâ’üne hadîsen mine’s-sihâhi’l-avâlî*, s.126.

⁹⁴ Buhârî, “Tevhîd”, 24; Müslim’de yer alan tarîk, Cerîr b. Abdullâh rivâyeti olmakla birlikte, râvî zinciri ilerleyen tabakalarda değişmektedir (bkz. “Mesâcid ve mevâdî’i’s-salât”, 211).

⁹⁵ Ebü’l Berekât en-Nisâbü’rî, *Cüz’ün fîhi erbâ’üne hadîsen mine’s-sihâhi’l-avâlî*, s.127.

⁹⁶ Buhârî, “Tefsir”, 98; Müslim, “salatu’l-musâfirîn”, 246

Fadl > Ebû Ali b. Şazân = Ebû 'Amr b. Semmâk > Muhammed el-Münâdî > Ravh b. 'Ubâde (4) tarîkiyle muvâfakat etmektedir. Bu durumda müellif, râvîsinin ifadesiyle "Buhârî'nin râvîsinden almış gibi" olmaktadır.⁹⁷

35. Hadis: Enes b. Mâlik şöyle aktarıyor: "Allah Resûlü Tebük gazvesinden döndüğümüzde 'Medine'de birtakım kimseler var ki siz bir vadiden geçerken ya da bir yerde ilerlerken sizinle birlikte dirler' buyurdu. 'Medine'de ikamet edenler mi?' diye sorulunca 'evet, onları mazeretleri alıkoydu' diye cevap verdi."⁹⁸

Buhârî'nin Ahmed b. Muhammed > Abdullâh b. Mübârek > Humejd (3) tarîkine müellif, Ebü'l-Fadl Ahmed b. Hayrûn > Ebû Abdullah el-Muhâmîlî = Ebû Bekr eş-Şâfîî > Abdullah es-Sekâfî > Muhammed el-Ensârî > Humejd (5) tarîkiyle muvâfakat etmektedir. Râvînin ifadesiyle "şeyh, Buhârî'nin râvîsinden almış gibi" olmaktadır.⁹⁹

36. Hadis: Enes b. Mâlik şöyle rivâyet etmektedir: "Allah Resûlü'ne bir bedevi geldi ve 'ey Allah'ın Resûlü, kıyamet ne zaman?' diye sordu. Allah Resûlü 'onun için ne hazırladın?' deyince 'vallahi namazdan da oruçtan da fazla bir şey yapmadım ama Allah'ı ve Resûlü'nü seviyorum' deyince 'sevdiğinle birlikte sin' diye cevap verdi. Bedevinin sözleri hoşlarına gitmişti."¹⁰⁰

Müttefekun 'aleyh olan hadisi Buhârî ve Müslim, Osman b. Ebî Şeybe > Cerîr > Mansûr (3) tarîki ile rivâyet etmiştir. Ebü'l-Berekât, Ahmed b. Hasen > Ebü'l-Kâsım b. Bîşrân = Ebû Sehl Kattân > Ahmed b. Abdülcebbar > Ebû Bekr b. İyâş > Mansûr (5) tarîkiyle erişir. Bu durumda Ebü'l-Berekât râvînin de ifadesiyle "*Şeyhayn*'ın râvîlerinden işitmiş gibi" olmaktadır.¹⁰¹

37. Hadis: Ebû Hüreyre Allah Resûlü'nden şöyle rivâyet etmektedir: "Ümmetime, müminlere sıkıntı vermeyecek olsam, Allah yoluna çıkmış hiçbir seriyyeden geri kalmazdım. Fakat buna imkân bulamıyorum. Onlar da imkân bulup beni izleyemezler. Arkada oturma kalmak da hoşlarına gitmez. Allah yolunda savaşıp ölmeyi, sonra yeniden dirilip yeniden savaşıp ölmeyi isterdim."¹⁰²

Müttefekun 'aleyh olan hadisi Buhârî, Müsedded > Yahyâ b. el-Kattân > Yahyâ b. Sa'îd el-Ensârî (3); Müslim, Ebû Mûsâ > Abdülvehhâb es-Sekâfî > Yahyâ (3) tarîkiyle verirken müellif, Ebü'l-Fadl > Ebû Bekr el-Basrî = Ebû Bekr eş-Şâfîî > Muhammed er-Riyâhî > Yezid b. Hârûn > Yahyâ (5) tarîkiyle

⁹⁷ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâlî*, s. 130.

⁹⁸ Buhârî, "Megâzî", 83

⁹⁹ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâlî*, s. 132.

¹⁰⁰ Buhârî, "Ahkâm", 10; Müslim, "el-Birr ve's-sıla", 164.

¹⁰¹ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâlî*, s. 133.

¹⁰² Buhârî, "İmân", 36; Müslim, "İmâre", 106.

onlara muvâfakat etmektedir. Bu durumda râvînin de ifadesiyle Ebü'l-Berekât, *Şeyhayn*'ın râvîlerinden işitmiş gibi olmaktadır.¹⁰³

38. Hadis: Osman b. Affân'ın merfû' olarak rivâyet ettiği "Kim yatsı namazını cemaatle kılsa, gecenin yarısını ikame etmiş gibi olur. Kim de yatsı ve sabahı cemaatle kılsa, tüm geceyi ikame etmiş gibi olur" hadisi Müslim'de, Ebü'l-Berekât'ın *Cüz*'ündekinden farklı bir sened ile yer almaktadır.¹⁰⁴

39. Hadis: Ebû Berze (v. 65/684) isimli sahâbî Allah Resûlü'ne gelerek "bana faydalanacağım bir şey söyle" dediğinde Allah Resûlü'nün "Müslümanların yolundan, eza veren şeyi kaldır" buyurduğu naklolunmaktadır.¹⁰⁵ Müslim'in eserine aldığı hadis hakkında râvî, hasen olduğunu söylemekle yetinmektedir.¹⁰⁶

40. Hadis: Bu hadiste müellif, tahvil ile üç isnadı bir arada vermektedir. İbn Ömer merfû' olarak şöyle rivâyet etmektedir: "İki kişi birbirlerinden ayrılmadıkça alışverişlerinde muhayyerdirler." Buhârî rivâyetinin, *Cüz*'de nâzil tarîkler ile mütâbî' ve şâhid rivâyetler olarak yer aldıkları görülmektedir.¹⁰⁷ Râvî metnin sahîh olduğunu söylemekle iktifa etmektedir.

41. Hadis: Talha b. 'Ubeydullah'ın "sana nasıl selam edeceğiz" diye sorduğunda Allah Resûlü'nün "Allahım! İbrahim ve ailesine salat edip mübarek kıldığın gibi, Muhammed'e ve ailesine salat ve selam et. Muhammed'i de mübarek kıl. Sen çokça hamdedilen ve lütfu bol olansın deyin"¹⁰⁸ buyurduğu nakledilmektedir. Râvî, Ebü'l-Berekât'ın rivâyetinin hasen olduğunu ve sahîh halinin daha mütemmim şekilde geldiğini söylemekle iktifa etmektedir.¹⁰⁹

VI. Sonuç

Bu çalışmada hicri V. asırda yaşamış olan mutasavvıf Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî'ye ait olan *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî* adlı eser incelenmiştir. Bir kırk hadis derlemesi olan *Cüz'ün* aynı zamanda müstahrec olma vasfını taşıdığı görülmektedir. Müstahrec çalışmalar, üzerine yazıldıkları eserde yer alan hadislerin daha âlî isnadlı hallerinin derlemesinden oluşmaktadır. Böyle bir çalışma ile musannif, çalıştığı eserdeki ha-

¹⁰³ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî*, s.136.

¹⁰⁴ Müslim, "Mesâcid ve mevâdî'i's-salât", 260.

¹⁰⁵ Müslim, "el-Birr ve's-sıla", 131.

¹⁰⁶ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî*, s.139.

¹⁰⁷ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî*, s.141.

¹⁰⁸ Ebû Dâvûd, "Salat", 982; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk: Şuayb el-Arnâvût, Muesse-setü'r-risâle, 2001, III, 16.

¹⁰⁹ Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî, *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-'avâlî*, s.143.

dislerin sübûtuna vurgu yapmış olmakta, rivâyetin şâhid/mütâbi' tariflerini gün yüzüne çıkarmak suretiyle daha âlf isnadlarına erişmemizi sağlamakta, bir bakıma eserin sahibine ve seçtiği hadislerle takviyede bulunmaktır. Böylece, isnad sayısı çoğalmış olan rivâyete itimat artmış olacaktır.

Öte yandan; Ebü'l Berekât'ın eserine seçtiği rivâyetlerin ekserisi, müstahrec eser müelliflerinin çoğunun tavrına muvafık olarak Buhârî ve Müslim'in *Sahîh* eserlerinde yer alan rivâyetler üzerinedir. Kimi rivâyetler *Müt-tefekun 'aleyh* iken, kimisi sadece Buhârî'de kimisi sadece Müslim'de bulunan rivâyetlerden seçilmiştir. Bazen de *Şeyhayn*'ın rivâyeti olmayıp diğer *Sünen* veya *Müsned* türü eserlerde yer alan rivâyetlere yer verebilmiştir.

Hadisin akabinde müellifin mütâbaat ettiği durumları dile getiren râvî “şeyhimiz sanki Buhârî'den alan kimseden almış gibidir, Müslim'in râvîsinden işitmiş gibidir” şeklindeki değerlendirmeler ile rivâyetlerin değerini öne çıkarmak istemektedir. Bununla birlikte kimi tariflerde “*Şeyhayn*'ın râvîsinden almış gibidir” demesine rağmen *Sahîhayn* tarifine nispetle “müelliften işitmiş gibi” olabilmekte veya müellife iki bazen üç râvî ile erişmiş olabilmektedir. Bu anlamda eserde bir bütünlüğün olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte râvî, müellifin hocasına rivâyeti okumak suretiyle arz ederken yanında bulunan arkanlarını senedde bir sayı olarak görmemiş, iki veya üç kişi ile erişilen senedler tek kişi ile erişilmiş mesabesinde görülebilmektedir.

Hadislerin tamamı *Sahîhayn* rivâyeti olmadığı gibi sıhhatli rivâyetler de olmayabilmiştir. Râvînin hasen olduğunu ifade ettiği fakat zayıf olduğu anlaşılan senedler tespit edilmiştir. Bununla birlikte kimi rivâyetlerde herhangi bir muvâfakat bulunmayabilmiştir.

Müellif kimi hadislerin semâ ve kıraat ettiği tarihi ve yeri kayıt altına almış ve bunları senedde zikretmiştir.

Hadislerin metinlerinde anlamı çok fazla etkilemese de *Sahîhayn* rivâyetlerine nispetle kısmî lafız farklılıkları olduğu görülmektedir.

Müellif şeyhlerinden rivâyeti imlâ ve kıraat yöntemleri ile almış, şeyhlerinin isimlerini bazen tam künyeleri ile bazen de diğer isimleri ile vermiştir.

Bazı tarifler *Şeyhayn*'a oldukça yakındır. Gerçek anlamda tek bir râvî ile *Sahîhayn* tarifine erişir. Bazılarında ise müellif kıraat ettiği mecliste işittiği öğrenciyi değil, onun rivâyet ettiği hocasının ismini esas almaktadır. Birkaç rivâyetin bu şekilde olduğu görülmektedir.

Müellif eserde yalnızca “Osman'ın kerameti” şeklinde bir bab başlığı kullanılmıştır.

Eserin neticesinde râvî hocasını Mısrî, Şâfi, Nu'manî nisbeleriyle nisbelendirmekte, metni esas metin ile mukabele ettiğini ifade etmektedir.

“Müstahrec Eser Türüne Bir Örnek: Ebu'l Berekât en-Nisâbü'rî'nin *Erbâûn Hadisen Mine's-Sihahi'l-Avâli* Adlı Eseri”

Özet:

Hadis ilmi kapsamında tarih boyunca tedvin edilen çalışmalar, zengin içeriği ile tüm dinî ilimler müktesebatı içerisinde büyük öneme haizdir. Rivâyet dönemi olarak adlandırılan süreç akabinde, önceki devirlere ait çalışmaların şerhi, tecdidi/tanzimi sayılabilecek tâlî içerikli farklı derlemeler kaleme alınmıştır. Hadis tarihi içerisinde tehzîb dönemi olarak adlandırılan bu süreçte oluşturulan bir tür de müstahrec eserlerdir. Müstahrec eserler, modern tabirle özgün içerikli eserler olmasalar da te'lif ve tasnifte izledikleri metot ve güttükleri amaç açısından kıymetli çalışmalardır. Bu türe örnek bir çalışma, hicri 6. asırda yaşamış olan Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî'nin temelde kırk hadis derlemesi olan Cüzüdü'dür. Tevarüsen elde ettiği tasavvufî kimliği ile tanınan Ebü'l Berekât'ın Cüzü, hadis tahammül metotlarına riayet ile meydana getirilmiş bir eserdir. Bu çalışmada kırk hadis seçkilerine farklı bir örnek olduğu görülen Ebü'l Berekât en-Nisâbü'rî'nin *Cüz'ün fîhi erbâ'üne hadîsen mine's-sihâhi'l-avâli* adlı eseri incelenecektir.

Atıf: Rabia Zahide TEMİZ, “Müstahrec Eser Türüne Bir Örnek: Ebu'l Berekât en-Nisâbü'rî'nin *Erbâûn Hadisen Mine's-Sihahi'l-Avâli* Adlı Eseri”, *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, XIX/2, 2021, pp. 287-306.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Erbe'ün, Mustahrec, Süfi, İsnad.